

BANSKI KOVAČEVAC

Na sjevernom dijelu teritorije kotara Vrginmosta, između Kablara, Prkosa i Banskih Moravaca, na desnoj obali Kupe, nalazi se selo Banski Kovačevac. Iako manje prostorno, po broju stanovnika je jedno od većih sela. Prema popisu 1931. godine selo je imalo 555 stanovnika, uoči rata 1941. godine oko 600, a prema prvom poslijeratnom popisu 1948. godine 513 stanovnika u 119 domaćinstava. Po nacionalnom sastavu svi stanovnici su Hrvati, a po socijalnom zemljoradnici.

Zbog slabe i posne zemlje preko 90% domaćinstava bili su siromašnog imovnog stanja, a samo manji broj srednje imućnih gospodarstava. Zbog udaljenosti i slabih veza sa drugim mjestima, drugih zanimanja nije bilo, a nerazvijena poljoprivredna proizvodnja bila je jedini izvor prihoda. Rijeku Kupu koristili su kao plovnu saobraćajnicu i za tu svrhu svoje plovne objekte, zvane »Korabe«, imali su Grga i Ivan Mihalić; na njima su prevozili ogrijevno drvo za Karlovac, a obratno raznu robu za stanovništvo.

Selo je imalo i svoju školu i crkvu. Škola postoji od 1834. godine, a crkva od prvog desetljeća 17. vijeka. Pored djece iz Banskog Kovačevca, u školu su dolazila i djeca iz Prkosa, Lasinjskog Sjeničaka, Banskih Moravaca, Kablara i Banske Selnice. Škola je spaljena 9. decembra 1942. godine, a nova je sagrađena 1958. godine. Zbog teških uslova za školovanje, djeca su poslije završene osnovne 4-razredne škole ostajala kod kuća; samo četvorica su imala srednje školsko obrazovanje, a jedan višu školu. Crkva, koja je sagrađena od hrastovih brvana i danas postoji, kao jedan od rijetkih kulturno-umjetničkih istorijskih objekata.

Veće političke aktivnosti počele su oko 1920. godine, u vrijeme Hrvatske seljačke republikanske stranke (HRS). Nakon 1925. godine, kada je osnovana Hrvatska seljačka stranka (HSS), ta se aktivnost pojačala, a 1931. godine formiran je i ogranak »Seljačka sloga«. Djelovanjem ovoga ogranka oživeo je i kulturno-zabavni život, a osnovana je i trgovina za snabdjevanje artiklima široke potrošnje u privatnoj režiji *Nikole Jakima*.

Poslije ubistva Stjepana Radića, 1928. godine, osjećala se velika mržnja prema tadašnjoj vlasti i režimu. Ta mržnja i otpor osjećala se na svakom prigodnom skupu (svadba, druge kućne gozbe, crkveni praznici i dr.). Na ovakovu političku situaciju, u maju 1935, pod rukovodstvom *Vjekoslava Žiljaka*, učitelja iz Lasinje, općinskog bilježnika *Stojića* i tadašnjeg učitelja u Banskom Kovačevcu *Branka Kresojevića*, formirana je tzv. »Četnička družina«. U ovu organizaciju nije ušao ni jedan mještаниn, a sačinjavali su je pojedinci iz Prkosa, Lasinjskog Sjeničaka i Lasinje.

Protivnici ove struje, među kojima i *Branko Nikoliš* iz Lasinjskog Sjeničaka i pop *Nikola Milić* iz Štipana, pokušali su iskoristiti crkveni zbor proštenja »Petrovo« 29. juna

1935. godine i pretvoriti ga u politički. Međutim, kako su na zboru, kome je prisustvovalo oko tri hiljade ljudi iz Kovačevca, susjednih sela, bliže i dalje okolice, bila i 4 žandarma, oni su spriječili održavanje govora, a govornici izbjegli hapšenje. Iz mase svijeta uzvikivalo se »Živjela opozicija«, »Dolje monarhija«. Sudski kancelista iz suda u Pisarovini *La?n Baničević* uzvikivao je »Živio kralj Petar II«, »Živjela Kraljevina Jugoslavija«. U tom mumentu udario ga je mladić *Josip Ivančić* iz Pokupske Blatnice. Nastalo je komešarje, žandarmi su stupili u akciju, upotrijebivši i oružje, pa je *Andrija Đerek* ranjen, a *Ivančić* uspio da pobjegne. Kasnije, pred sudom, *Nikoliš* je uspio dokazati da krivicu snose vođe »Četničke družine«, poslije čega se presudom suda ova organizacija morala raspustiti.

Poslije proglašenja tzv. NDH i preuzimanja vlasti od strane ustaša, u ovome selu veliki broj mladih ljudi, sposobnih za vojsku, bio je uključen u ustaško-domobranske formacije. U toku rata, u borbi protiv partizanskih jedinica i NOV, poginula su 43 mještana kao ustaše i domobrani. Na ovako velik odziv kovačevčana za odlazak na ustaško-domobransku stranu uticalo je i prisustvo, od prvih dana NDH, posade od ustaša, domobrana i žandarma. Sve do marta 1942. u selu se nalazila ustaška posada, a zatim su ih zamjenili žandarmi. Oni su ostali do oktobra iste godine, a tada dolazi domobranska jedinica sa oko 120 domobrana.

Prvi napad na ustašku posadu izvršile su jedinice 4. bataljona 1. KPO 8. marta 1942, pod rukovodstvom *Nikole Vidovića*. Napad nije uspio zbog pojačanja kojeg su ustaše dobile noć prije napada iz Skakavca. Dva partizana su poginula, a četiri ranjena.

Drugi napad na ovu neprijateljsku posadu izvršile su jedinice 4. bataljona 1. KPO 6. juna 1942. Akcija nije uspjela, jer su partizani u blizini sela naišli na mine međusobno povezane, od kojih je jedan poginuo, a trojica su ranjena. Sem toga, stiglo je i pojačanje iz Skakavca, tako da su jedinice 4. bataljona bile primorane na povlačenje.

Treći napad, na domobransku satniju, izvela je 9. decembra 1942, u 4 sata ujutro, 4. kordunaška brigada (1. brigada 8. divizije). Akcija je uspjela i cijela se satnija predala. Tada je zapaljena i škola, koja je služila kao kasarna. Od tada Kovačevac postaje slobodan i sve do kraja rata ovdje više nije bilo neprijateljske stalne posade. Ostale jedinice 8. udarne kordunaške divizije tada su oslobodile Lasinje, Skakavac i Vukmanić.

Do formiranja NOO došlo je u novembru 1943; prvi predsjednik bio je *Josip Mihalić*, a tajnik *Mijo Milovao*. Ostali članovi odbora bili su *Mičo Mance*, *Nikola Ožanić* i *Mijo Paulić*. Sem članova odbora na liniji NOP radili su i *Jaga Đerek*, *Josip Đerek* i *Jana Mance*. Svi ovi aktivisti radili su za NOP i u ilegalnim uslovima, kada je u selu još bila neprijateljska posada.

U NOV bilo je sedam mještana: *Ljubica Đerek*, *Nikola Mance*, *Dragutin Milovac*, *Mijo Milovac*, *Vid Milovac*, *Franjo Paulić* i *Mato Župan*.

KAO BORCI NOV POGINULI SU:

1. **MILOVAC** Ivana **DRAGUTIN**, 1923, Hrvat, zemljoradnik, u NOV od 1. marta 1943. Poginuo kao borac Prateće čete 35. divizije 20. marta 1945. kod Donjeg Lapca - Lika.
2. **ŽUPAN** Ivana **MATO**, 1908, Hrvat, zemljoradnik, u NOV od 14. januara 1945. Sam se ubio nepažnjom kao borac Karlovačke brigade 34. divizije 2. aprila 1945. godine, u Klasniću - Banja.

KAO ŽRTVE FAŠISTIČKOG TERORA POGINULI SU:

1. *PARAPATIĆ FRANJO*, 1885, Ciganin, odveden 20. marta 1942. i ubijen od ustaša u logoru Jasenovac.
2. *PARAPATIĆ ROZA*, 1900, Ciganka, odvedena 20. marta 1942. i ubijena od ustaša u logoru Jasenovac.

KAO ŽRTVE RATA POGINULI SU:

1. *DEREK* Antona *JOSIP*, 1915, Hrvat, zemljoradnik. Utopio se u Kupu marta 1942. kada je svojim čamcem prevozio žene iz Sjeničaka koje su išle da traže sol; jedna od njih se utopila.
2. *KUNF* Andre *MARA*, 1890, Hrvatica. Poginula za vrijeme borbi u selu 9. decembra 1942.

U toku rata iz sela nije bilo boraca NOV od 1941. godine, te nema ni nosilaca »Partizanske spomenice 1941«. Kasnije, od početka 1943. godine, u NOV je otišlo 7 mještana, od kojih su 2 poginula; kao žrtve fašističkog terora ubijena su 2 Ciganina, a kao žrtve rata poginula 2. U neprijateljskim redovima poginula su 43 mještanina kao ustaše i domobrani.

NAPOMENA: Podatke prikupio i pripremio Mato Mije Jelkovic, aktivni saradnik i politički radnik u NOB.

B A N S K I M O R A V C I

Sjeverozapadno od Lasinjskog Sjeničaka, s lijeve i desne strane ceste koja vodi za Karlovac, nalazi se selo Banski Moravci. Prema popisu 1931. godine selo je imalo 446 stanovnika, uoči rata 1941. godine oko 95 domaćinstava sa oko 530 stanovnika, a prema prvom poslijeratnom popisu 1948. godine bila su 92 domaćinstva i 413 stanovnika. U toku drugog svjetskog rata poginulo je ili umrlo od ratnih posljedica 100 lica. Po nacionalnom sastavu oko 2/3 čine Srbi, a 1/3 Hrvati, dok su po socijalnom sastavu svi stanovnici zemljoradnici.

Selu su najvjerovatnije dali ime preci današnjih stanovnika sela, koji su se oko 1738. godine doselili iz Srpskih Moravica u Gorskom Kotaru. Zbog toga ovdje, kao i u Srpskim Moravicama, postoje ista prezimena: *DOKMANOVIĆI*, *VUCINIĆI*, *JAKŠIĆI*. Podjelom Vojne krajine na regimente, granica je prošla kroz selo, pa je onaj dio, koji je pripao Slunjskoj regimenti nazvan Slunjskim Moravcima, a dio koji je pripao Prvoj banskoj regimenti - Banskim Moravcima.

U aprilskom ratu 1941. godine većina sposobnih muškaraca za vojsku bila je mobilisana u bivšu jugoslovensku vojsku. Po kapitulaciji Kraljevine Jugoslavije većina se vratila kućama. Samo pet je bilo u njemačkom zarobljeništvu koji su se po oslobođenju takođe vratili kućama: *JOVAN CIMEŠA*, *STEVO* i *RADE CVIJANOVIĆ*, *MILIĆ* i *MILOŠ ŠKALJAC*.